

CONFORMISM ȘI MODĂ

La reuniunea internațională de teatru care a avut loc astă primăvară în Capitala noastră, un participant român a luat cuvîntul pentru a semnala primejdia unui conformism al anticonformismului. Avea neîndoiebnic dreptate: există un asemenea conformism, mai fetișist și mai exclusiv decît celălalt. Afară de asta e și mai nestatornic în cuprinderea lui: mai acum nu mulți ani nu mai puteam de atîta „distanțare” și de tot tacîmul brechtian; l-am descoperit apoi (cam tîrziu, ce e drept) pe Artaud cu teatrul cruzimii, acrobația plastică, „bio-mecanica” și toată fiziologia teatrului total. Acum și Grotowski începe să se învechească. Ne pasc „happening”-ul, erotismul, lesedismul și cite alte minuni. Nu apucă bine omul să se învețe cu ultima formulă și iat-o depășită! Toată arta fuge dintr-un „engouement” sezonier în altul. Totul „datează”, totul „s-a fumat”. Ce descurajator pentru idealul, iluzia, utopia creației durabile, pe care ar trebui s-o ambiționeze un artist onest.

Dar nu știu dacă fenomenul, pe care-l denunța compatriotul nostru, este chiar atît de îngrijorător. Mă tem că alarma domniei-sale este mai de grabă o „negație a negației” care poate restaura vechiul conformism într-o „sinteză” să zic așa „superioară”, adică întărit cu argumentele care serveau împotriva lui. Dialectică, dialectică, — sigur că da; cum să fii contra? Dar în ce sens o folosim?

Dintre cele două conformisme, rămîn la părerea că cel vechi e totuși mai dăunător. Mai întîi, fiindcă e stagnant, inert, sclerosat. Cel nou poate fi realmente militant, dinamic, virulent și în această măsură provoacă gînduri, confruntări, reconsiderări. Într-un cuvînt, primul e conservator, celălalt, să nu zicem revoluționar, căci îi lipsește consecvența, dar e totuși, cum se spune cu o vorbă foarte „la modă”, contestatar. Oricum, contestația e simpatică sau cel puțin, cum zicea Gore Pîrgu, „are părțile ei”.

Conformismul acesta al doilea e un conformism al modei, ca și moda de efemer. Există și mode durabile, dar atunci avem de-a face cu un fenomen mai adînc și cu mai serioase temeieri. Întrebarea este cum discerni la început, dacă e vorba de o astfel de modă?

Cît despre modă în general, o ocărim destul, hulim neconținut împotriva ei; peste cîteva clipe mă voi deda și eu la asemenea faptă, căci aș vrea și eu să trec, cît de cît, drept un om serios... Pînă atunci, fiindcă mă pretind dialectician, voi încerca puțin și contrariul, adică s-o apăr cumva. Voi recurge întîi la o vorbă a lui Mihai Ralea: „De cele mai multe ori oamenii serioși sînt nedrepti cu moda”. Să-i facem deci puțină dreptate: ne îndeamnă la asta cineva cunoscut ca minte deschisă, cu sănătoasă judecată. Mai întîi, de cînd există societate omenească, există și modă; stăruința multi-milenară a fenomenului ar trebui să ne facă să înțelegem că în zadar încercăm să-l izgonim. E o constantă a socialului, persistentă în toate formele de orînduire. A făcut obiect de studiu pentru foarte serioși sociologi, cum a fost acum cîteva decenii Gabriel de Tarde. Acum, în zilele noastre, s-a ocupat de el și un structuralist, Roland Barthes. Funcția modei poate fi propulsivă și atunci ajută la propagarea noului; moda nu creează nimic dar, fără ea, efectul creației ar fi lent și limitat. Același lucru se poate spune și despre celelalte fenomene înrudite, care, chiar derizorii, sînt prin unele laturi mai mult benefice decît nocive: snobismul, imitația, epigonismul. Ultimele două de altminteri sînt de altă natură, mult superioară, și protestele care se tot ridică împotriva lor sînt — cum să zic? — cel puțin pripite și străine de o conștiință elementară a culturii. Epigonismul e un efect inevitabil al marii creații, iar dacă o dorim pe aceasta, e cu desăvîrșire fără de noimă să ne împotrivim faptului. Cît despre imitație, cine e cît de cît familiarizat cu operele clasice, știe că Virgiliu l-a imitat pe Homer, Corneille pe spanioli, Molière pe italieni, Goethe pe Shakespeare etc. Imitarea marilor modele era o sănătoasă și nobilă metodă, deși poate cam conformistă, dar numai în aparență. Dar e nostimă inconsecvența apărătorilor formelor clasice și tradiționale, care uită ceva din acest lucru.

Pe de altă parte nu e mai puțin adevărat că dacă avangarda face modă, moda nu face avangardă, fiindcă urmează și nu inventă. Iar pentru a inventa cu adevărat nu e destul s-o vrei cu dinadinsul. Ahtiații după ultimul strigăt și ultima formulă nu vor crea nimic niciodată. Pofa de a face ce nu s-a mai văzut poate produce eventual ceva interesant, dar în nici un caz o creație de artă. Și apoi, de ce am fura mode, dacă am putea impune și croiala noastră? În orice caz artiștii inteligenți și serioși (asta ar trebui să fie un pleonasm) nici nu disprețuiesc moda și nici nu se lasă zăpăciți de ea.